

Батькам майбутніх першокласників

«Психологічна готовність дитини до школи: діагностика та рекомендації»

У психологічному словнику поняття «Готовність до шкільного навчання» розглядається як сукупність морфо-фізіологічних особливостей дитини старшого дошкільного віку, яка забезпечує успішний перехід до систематичного, організованого шкільного навчання.

Готовність до шкільного навчання — це бажання і усвідомлення необхідності вчитися, що виникає в результаті соціального дозрівання дитини, появи у неї внутрішніх протиріч, які визначають мотивацію до навчальної діяльності.

Складовими компонентами психологічної готовності дитини до школи є:

- **мотиваційна (особистісна);**

- **інтелектуальна;**

- **емоційно-вольова;**

- **соціальна, або моральна готовність** (сформованість тих якостей, які забезпечують встановлення взаємин з дорослими і однолітками, входження в життя класу, виконання спільної діяльності і т. п.).

Психологічна готовність до школи знаходиться в тісному зв'язку з фізичним і морфофункціональним розвитком дитини. Йдеться, передусім, про такі характеристики, як уміння розрізняти звукові поєднання, наявність необхідної рухової координації, уміння зосереджено працювати впродовж певного часу, рівень психічної активності і концентрації уваги, здатність до наслідувальних дій, необхідний рівень розвитку пам'яті.

Мотиваційна готовність дитини до школи

Наприкінці дошкільного періоду дитина починає усвідомлювати своє становище як таке, що не відповідає її можливостям, її вже не задовольняють доступні у грі засоби, що наближають до життя дорослих. Психологічно дитина переростає гру, хоч ще довго вона не втрачає для неї своєї цінності. Одночасно у дошкільника з'являється бажання стати учнем, навчатися, а становище школяра здається певним щаблем до дорослості. Вона починає усвідомлювати навчання як відповідальну справу, до якої всі ставляться з повагою, як засіб досягнення нового становища, подолання меж дитинства. Навчання приваблює дитину своєю значущістю не лише для неї, а й для оточуючих. Навіть любов до свого дошкільного закладу, ровесників і вихователів не відмежовує старших дошкільників від прагнення перейти до

школи. Дітей цікавлять і деякі зовнішні аспекти шкільного життя, виконання учнівських обов'язків, учнівське приладдя.

Прагнення увійти у світ дорослих у новому статусі не єдина причина для позитивної налаштованості на майбутнє навчання. Не менш важливу роль відіграє і пізнавальна активність, яка наприкінці дошкільного віку досягає високого рівня розвитку. Для задоволення пізнавальних інтересів дитини вже не достатніми виявляються типові для дошкільника види діяльності. Нею керує потреба спеціального навчання, бажання пізнати невідоме, розібратися у складному, опанувати нові уміння. Як свідчать практика і спеціальні дослідження, найбільших труднощів у початковій школі зазнають діти, в яких не розвинена пізнавальна спрямованість, не сформована звичка думати, розв'язувати завдання, шукати нове, а зовсім не ті, кому бракує знань.

Розвиток пізнавальної сфери є безпосереднім свідченням готовності до навчання, оскільки оволодіння знаннями, основами наук передбачає сформовану пізнавальну спрямованість. Не можна робити висновків про готовність до шкільного навчання дитини, не з'ясувавши особливостей розвитку її пізнавальної спрямованості, уявлень про школу, наявність бажання вчитися і ставлення до навчання загалом.

Отже, основними компонентами мотиваційної готовності дитини до школи є правильне уявлення про навчання як важливу і відповідальну діяльність, пізнавальний інтерес до світу. Ця готовність виникає наприкінці дошкільного — на початку шкільного періоду як потреба в набутті знань і вмінь, свідчення якісно нового етапу розвитку пізнавальної сфери.

Емоційно-вольова готовність дитини до школи

Школа і навчання вимагають від дитини розуміння, усвідомлення необхідності дотримання певних правил на уроці, під час виконання навчальних завдань у школі і вдома, у роздягальні, їдальні, спортивному залі, а також у свій вільний час — на вулиці, у театрі, парку тощо. У зв'язку з цим надзвичайно важливою є готовність емоційно-вольової сфери дитини, яка зумовлює вміння регулювати свою поведінку у складних ситуаціях, мобілізуватися у стані втоми, завершувати справу до кінця.

Основними показниками емоційно-вольової готовності є певний ступінь сформованості довільних психічних процесів (цілеспрямованого сприймання, запам'ятовування, уваги), уміння долати посильні труднощі, навички самостійності, організованості, швидкий темп роботи, що вимагає зібраності, зосередженості (на противагу імпульсивності, схильності відволікатись), опанування основними правилами поведінки у навчальних та інших ситуаціях, уміння правильно реагувати на оцінку виконаного завдання, оцінювати свою роботу.

Дитина з високим рівнем емоційно-вольової готовності до школи адекватно сприймає завдання, співвідносить їх за ступенем складності. Через необхідність долати труднощі вона не втрачає рівноваги: звертається за допомогою до дорослих, або намагається справитися самотужки, переносить

невдачі (не розгублюється, не плаче), шукає способи вдосконалення своєї роботи чи поведінки. Тобто виявляє необхідний для школи рівень самостійності.

Навіть важку роботу, яка потребує значного напруження, дошкільники виконують легше, якщо їй процес і результат захоплює, викликає позитивні переживання. Переживання позитивних емоцій, пов'язаних з роботою, радість від пізнання нового, задоволення від виконання завдання, приємне передчуття високої оцінки створюють сприятливий фон у навчальній діяльності. Позбавлена радощів посилена розумова робота може стати для дитини нудною, небажаною, важкою.

Немало подій навчальної діяльності породжують не лише позитивні, а й негативні переживання (помилки, невдачі, низькі оцінки). У таких випадках діти відчують невдоволення, розчарування. В одних вони швидко минають, інші довго ходять засмученими; одні - плачуть, інші - вперто відмовляються від подальшої роботи. Можливі надто сильні негативні емоції або байдужість до результатів своєї праці, навчання. Педагоги покликані допомогти дитині не піддаватися своїм почуттям, оволодіти ними, керувати своїми емоціями, стримувати занадто бурхливі зовнішні їх прояви. Дітям старшого дошкільного віку це дається нелегко, оскільки емоційна збудливість — їх вікова особливість.

Характерною ознакою цього періоду є здатність діяти за моральними мотивами, а також відмовитися за необхідності від того, що особливо приваблює.

Рівень емоційно-вольової, мотиваційної готовності до школи залежить також від умов дошкільного закладу й особливо сім'ї. Діти, які виростили у доброзичливих умовах, відчували підтримку дорослих у їх прагненні до самостійності, намаганні творчо діяти, як правило, готові до школи, їх активність доповнюється, підсилюється самостійністю, впевненістю, відчуттям своєї здатності впоратися зі складним завданням. Невдачі можуть іноді викликати у них сльози, однак діти швидко забувають прикрощі, що трапились під час занять, ігор, і виправляють допущені помилки. Значно гірше почувають себе у таких ситуаціях ті дошкільники, яким удома бракувало тепла, турботи, які не відчували поваги до себе, власної захищеності. Вони боязкі, пасивні, безпомічні, з низькими самооцінкою і рівнем домагань. У них мало друзів, скутість заважає їм виявляти ініціативу. Найсуттєвішими причинами таких якостей є негативна ситуація у сім'ї, намагання батьків ізолювати дитину від ровесників, обмежити її самостійність, нав'язливі повчання і моралізування, образи, приниження, висміювання, фізичні покарання за помилки і невдачі, загострення уваги на її слабкості і неповноцінності.

Розумова готовність дитини до школи

У загальному рівні розумового розвитку дитини, володінні вміннями і навичками, необхідними для вивчення передбачених освітніми програмами предметів, виявляється інтелектуальна готовність до навчання у школі. При оцінюванні розумової готовності дитини до школи враховують її загальну обізнаність з навколишнім світом, світогляд, рівень розвитку пізнавальної

діяльності і пізнавальних процесів, наявність передумов для формування навчальних умінь і навчальної діяльності загалом.

Знання про навколишній світ, світоглядні уявлення дитини виявляються у тому, що вона знає про себе і своє найближче оточення: сім'ю, свою вулицю, село, місто, людей, їхню працю, звичаї, свята, явища природи. Важливим показником розумового розвитку дитини є системність знань і уявлень.

Рівень обізнаності, світоглядні уявлення дошкільника найкраще з'ясувати в умовах бесіди. У ній, як правило, використовують запитання про домашню адресу, ім'я та прізвище дитини; як звать тата, маму, бабусю, дідуся, де і ким вони працюють; які, крім рідного, вона знає міста, в якій країні живе; як називаються дні тижня, пори року, місяці, яких диких і свійських тварин вона може назвати; звідки береться зерно, борошно, з чого печуть хліб, шують одяг, виготовляють меблі; які в неї улюблені казки, книжки, ігри тощо. Одні діти на ці питання відповідають цікаво і змістовно, інші навіть не знають домашньої адреси, назви рідного міста.

За відповідями дошкільників можна зробити висновки про розумову готовність, розумові можливості, індивідуальний і груповий рівень обізнаності, роль батьків у формуванні загального розвитку і спрямованості дитини, над чим необхідно працювати педагогам. Результати діагностичної бесіди свідчать і про кругозір, орієнтацію дітей у навколишньому світі.

Загальна готовність дитини до навчання у школі

У старшому дошкільному віці відбувається швидкий розвиток і перебудова в роботі усіх фізіологічних систем організму дитини (нервової, серцево-судинної, ендокринної, опорно-рухової).

Основними критеріями загальної готовності до шкільного навчання є:

- рівень біологічного розвитку дитини (зріст, наявність постійних зубів);
- достатній рівень розвитку психофізіологічних функцій організму (рівень сформованості дрібної моторики);
- стан здоров'я на момент вступу до школи (фізіологічна зрілість);
- динаміка захворюваності за попередній рік.

Тест для батьків: Чи готова дитина до школи ?

- Чи хоче Ваша дитина йти до школи?
- Чи думає Ваша дитина про те, що у школі вона багато дізнається й навчатися буде цікаво?
- Чи може Ваша дитина самостійно сидіти над якоюсь справою, яка потребує зосередженості впродовж 30 хвилин (наприклад, збирати конструктор)?
- Чи Ваша дитина у присутності незнайомих анітрохи не соромиться?
- Чи вмє Ваша дитина складати розповіді за картинкою не коротші, ніж із п'яти речень?
- Чи може Ваша дитина розповісти напам'ять кілька віршів?
- Чи вмє вона відмінити іменники за числами?

- Чи вмiє Ваша дитина читати по складах або цiлими словами?
- Чи вмiє Ваша дитина рахувати до 10 i назад?
- Чи може вона розв'язувати простi задачi на вiднiмання й додавання одиницi?
- Чи правильно, що Ваша дитина має тверду руку?
- Чи любить вона малювати i розфарбовувати картинки?
- Чи може Ваша дитина користуватися ножицями i клеєм (наприклад, робити аплiкацiї)?
- Чи може вона зiбрати пазли з п'яти частин за хвилину?
- Чи знає дитина назви диких i свiйських тварин?
- Чи може вона узагальнювати поняття (наприклад, назвати одним словом овочi: помiдори, морква, цибуля)?
- Чи любить Ваша дитина самостiйно працювати – малювати, збирати мозаїку тощо?
- Чи може вона розумiти i точно виконувати словеснi iнструкцiї?

Кожна позитивна вiдповiдь оцiнюється в 1 бал. Результати тестування залежать вiд кiлькостi позитивних вiдповiдей на запитання тесту. Отже, якщо їх:

15 – 18 – дитина готова йти до школи. Ви не дарма з нею працювали, а шкiльнi труднощi, якщо i виникнуть, можна легко подолати;

10 – 14 – ви на правильному шляху, дитина багато чого навчилася, а запитання, на якi ви вiдповiли “нi”, пiдкажуть Вам, над чим iще потрiбно попрацювати;

9 i менше – почитайте спецiальну лiтературу, постарайтеся придiляти бiльше часу заняттям з дитиною i звернiть увагу на те, чого вона не вмiє.

Результати можуть Вас розчарувати. Але пам'ятайте, що всi ми – учнi у школi життя. Дитина не народжується першокласником, готовнiсть до школи – це комплекс здiбностей, що пiддаються корекцiї. Вправи, завдання, iгри, обранi Вами для розвитку дитини, легко i весело можна виконувати з мамою, татом, бабусею, старшим братом – з усiма, хто має вiльний час i бажання навчатися разом з дитиною. Добираючи завдання, звернiть увагу на слабкi мiсця розвитку дитини.

Рекомендацiї для батькiв.

1. Частiше розмовляйте у присутностi дитини про школу, шкiльне життя. Спрямовуйте дитину на серйозне ставлення до навчання.

2. Не приховуйте труднощiв, якi чекають малюка у школi, але формуйте у нього впевненiсть у їх подоланнi.

3. Частiше звертайте увагу дитини на її зовнiшнiй вигляд, хорошi вчинки школярiв.

4. Навчiть сина чи дочку найпростiших навичок самообслуговування (вмиватися, чистити зуби, одягатися, доглядати одяг, акуратно їсти).

5. Привчіть дитину лягати спати та вставати у певний час (лягати спати не пізніше дев'ятої години вечора, вставати о сьомій годині ранку).
6. Заохочуйте малюка до малювання кольоровими олівцями, письма ручкою (написання паличок, кружечків, квадратиків).
7. Прищеплюйте дитині дбайливе ставлення до книжок, олівців, зошитів, фломастерів. Навчіть її правильно гортати сторінки.
8. Не стримуйте інтерес до навчання, заохочуйте малюка до набуття знань, обміну враженнями від почутого, побаченого.
9. У будь – якій конфліктній ситуації не принижуйте гідності дитини, прагніть заохотити її до самовдосконалення.
10. Завжди прагніть підтримувати вихователя, вчителя, не критикуйте його в присутності дитини.